

900 év hit és kultúra – Nagyvárad számára is

Beszélgetés Fejes Rudolf Anzelm prépost prelátussal,
nagyváradai premontrei apáttal

Az őshonos váradiai számára közismert a városközpontban lévő premontrei templom, a mellette lévő rendház, az idősebbek pedig nagyrészt ma is úgy emlegetik a templom szomszédságában álló, manapság Eminescu Főgimnáziumnak nevezett impozáns iskolaépületet, hogy „a premontrei”. Azt viszont már jóval kevesebben tudják, hogy a premontrei rendnek Romániában ez az egyetlen prépostsága, továbbá, hogy a rend már decemberben betöltötte a 900. évét, és azt, hogy közeledik a Nagyváradhoz kötődő 900. évforduló is.

– *Miért éppen Nagyváradra jöttek évszázadokkal ezelőtt, alapításuk után nem sokkal, a messzi franciaországi Prémontréből a rendtagok?*

– Büszkeséggel tölt el bennünket, magyarokat, hogy az 1121-ben alapított rendünk első húsz apátságához tartozik a váradhegyfoki prépostság is. Alapítónk, Szent Norbert életében – kinek ereklyeszállítási napját május 7-én ünnepeljük –, 1130-ban telepedtek meg a szerzetesek Váradon, a várral szembeni dombon, amelyet latinul Várad előhegyének neveztek, magyarul viszont Váradhegyfoknak. Sajnos a történetkutatók nem tudják megvilágítani azt a kérdést, hogy Váradhegyfokon volt-e már előzőleg is monostor, vagy pedig a premontreiek építettek egy teljesen újat. Maga Váradhegyfok, ahol nemrég georadarozást is végeztünk, nem túl nagy térség, viszont azt is tudnunk kell, hogy a középkorban nem nagy földmunkák elvégzése volt a kifejezett

Fejes Rudolf
Anzelm váradai
premontrei apát

cél, inkább kihasználni minél jobban a természet adta lehetőségeket. Tehát ha a monostorra és templomára gondolunk, nem túlságosan nagy épületre kell gondolnunk. Maga a terület, ahol elhelyezkedett, méret szempontjából teljesen megegyezik a Franciaországban még létező középkori monostorokkal, vagyis a létrehozása korának megfelelő prépostságról beszélhetünk. Visszatérve a kérdésre: több magyarázata is van annak, miért éppen a messzi Váradra jöttek az alapítás után nem sokkal a

rendtagok. A kor szokása szerint az uralkodók sokszor meghívtak országukba egy-egy rendet, biztosítva számukra a létezés alapfeltételeit és az őket megillető jogi keretet. Az bizonyos, hogy a premontréiek ilyen vonatkozásban szerényebbek voltak, mint például a kortárs ciszterciek. A hagyomány szerint II. István magyar király, Könyves Kálmán fia hívta meg országába a premontréieket. Azt nem tudjuk, a meghívás helyhez kötött volt-e, de abban az időben a Kárpát-medence legnagyobb búcsújáró helye Szent László király sírja volt a váradi vártemplomban. Bizonyára a premontréieket is ez vonzotta ide, de mivel a kor szokása szerint egy-egy rend meghívása diplomáciai célokat is szolgált, nem csupán lelkipásztorit, feltételezhető az is, hogy a kegyhely nemzetközileg ismertté fejlesztéséhez a premontréiek is nagyrészt hozzájárultak. A történelemből tudjuk, hogy rendalapítónk, Szent Norbert a prémontréi anyamonostorunk alapítása után rövid előjárósági időszakot maga mögött tudván magdeburgi érsek lett, és ebben a minőségben birodalmi kancellár. A Szentszék az egyháznak tett szolgálatai megjutalmazásaként a magdeburgi érsekség-

A pálosok egykori templomát és rendházát több mint kétszáz éve kapták meg a premontréiek, mellette iskolát, majd jogakadémiát építettek fel

nek joghatóságot adott a lengyel püspökségek fölött, ott viszont Szent László tisztelete, édesanyja révén, ismert lehetett. Prépostságunkat a prémontréi anyamonostor és rievali premontréi apátság népesítette be, így a premontréiek komoly hidat képeztek Várad és a keresztény Nyugat között.

– *Tanító rendként is szokták emlegetni önöket, sőt a templom melletti iskolát az idősebbek a mai napig premontréiként emlegetik. Mi volt a különbség más tanító rendekhez képest, és mi volt ebben a különbségben olyan vonzó, amit máig nem sikerült a régi váradiak emlékezetéből kiirtaniuk azoknak, akik nem is kevesen és nem keveset tesznek a végleges elfeledésért?*

– A középkori alapítást követően egy másik székhelye is volt a prépostságnak: Váradszentmártonban a tatár-török pusztítás után építettek új székhelyet, ez ma is áll. Itt érte a prépostságot a kalapos király (II. József) abolíciója; ezt I. Ferenc császár szüntette meg, 1802-ben adta ki a visszaállító okiratát. A jogainkba való visszahelyezés feltétele volt bizonyos „kultúra-terhek” elvállalása, így például gimnáziumok alapítása, átvevése és fenntartása. Eredetileg a premontréi rend a szerzetesi élet önmegszentelődése mellett lelkipásztorokodással foglalkozott, ezenkívül a magyar cirkáriában (rendtartományban) hiteleshelyi működést is végzett (mai értelemben ez a fogalom igazságszolgáltatási és közjegyzőségi tevékenységet jelentett), így váltunk tanító renddé 1802-től. A visszaszolgáltatások során kapta meg a rend Nagyváradon a pálosok templomát és kolostorát, tanügyi célokra és a rendtagok lakóhelyéül. A templomot építézetileg érintetlenül hagytuk, viszont a pálos kolostorra egy emeletet építettünk, és az utca felé ki is bővítettük egy újabb szárnyal, mellé pedig felépült a Premontréi Főgimnázium és valamivel később a gimnázium mellé a Jogakadémia épülete. Aki az Úri utcán (ma R. Ciorogariu) elsétál, ezt a három funkciót egykor betöltő épületegyüttest ma is ugyanolyannak látja, mint ahogyan 1874-ben elkészült. Ma az Eminescu Főgimnázium foglalja el. Templomába került át 1934-től, egy törvénykezés miatt, Szentmártonból a prépost székhelye, viszont a konventi templom továbbra is a szentmártoni maradt. E történet miatt emlegetik a váradiak premontréinek. De bizonyára nemcsak ez az oka a tanintézet meg-

(folytatás a következő oldalon)

900 év hit és kultúra – Nagyvárad számára is

(folytatás az előző oldalról)

nevezésének, hiszen árad belőle a rengeteg kedves és kellemes emlék, amelyet az egykor itt tanult fiatalember a falai közt megélt. A premontrei tanárok nemcsak az előírt tananyagot oktatták, hanem közösséggé is formálták a diákságot a premontrei lelkeség által. Ennek jelmondatát az iskola címerében is megjelenítették a VV betűkkel, azaz „Virtute vinces”, „Az erényben győzedelmeskedsz”. Tehát a premontreiek nemcsak okos, sokat tudó embereket, hanem erényes, jó embereket is akartak nevelni. Gondoljuk el, hogy egy olyan társaság, amelyben a tiszteletadás, az emberi jóság, szeretet és a tárgyi tudás egyesül, milyen magasra tud emelni?! Ez volt a tanítási gyakorlatunk motorja és célja.

– *Mennyire ismertek még Nagyváradon vagy akár azon túl is manapság a rend emlékezetes, egykori nagyjai?*

– Sajnos emléküket újra meg kellett világitani a negyvenöt éves ateista-kommunista korszak után: a legtöbb lépés dr. Károly József Irén emlékének ápolására történt, aki tudományos munkásságával megelőzte Marconit és Popovot a szikratávíró feltalálásában, Röntgen professzor után pedig, Európában másodikként, Magyarországon elsőként ren-

A premontrei templom belseje

dezett be röntgenlaboratóriumot a nagyvárad-i premontrei főgimnázium fizikaszertárában. Az ő nevéhez fűződik Váradon az elektromos árammal való világítás bevezetése, valamint a villanytelep megalapítása, még amikor városi tanácsos volt. Később a város díszpolgárává avatták. De megemlíthető dr. Oszvald Ferenc Arisztid történelmi és levéltári munkássága: ő írta meg a középkori magyar cirkária premontrei prépostságainak történetét; ez mind a mai napig alpmunkának számít. Az ő igazgatósága idején avatták fel a főgimnázium lépcsőházában egykori tanárunk, a költő Juhász Gyula emlékrelieljét, ami Tabéry Géza egykori öregdiákunk buzgóságának köszönhető. Megemlíthetjük még Tausig Alajos Hermann Józsefet, a gimnázium utolsó igazgatóját, Várad szülöttét, aki fűvészkertjéről és a paranormális jelenségek kutatásáról volt híres. Továbbá Szilágyi Dózsa perjelt, aki Corvin-koszorús hitszónok volt, ugyanakkor a gyorsírás szakembere és az erdélyi katolikus nőszövetségek lelki atyja, valamint Telepy Sándor Marcell alperjelt, szentmártoni plébánost, aki megírta Váradszentmárton község monográfiáját, Náthafalussy Kornélt, aki 1872-ben írta meg először prépostságunk történetét, vagy az 1848-as forradalmárokat, köztük Várad szülöttét, Fekete Imre Gábort. Sorolhatnánk még nagyon sok tevékeny és híres embert, de megemlíteni már csak Mécs László papköltőt említeném meg. Ő nem volt ugyan Váradon szolgáló premontrei, de noviciátusának (újjoncévének) félidejét a váradhegyfoki konventben töltötte.

– *Gondoltak-e arra, hogy ha valamilyen csoda folytán visszakapná az iskolát a rend, be akarnák-e, illetve be tudnák-e indítani a hajdani premontrei oktatás szellemiségében a tanítást, lenne-e honnan „beszerezni” a tanerőket?*

– A mai köztudatban egy tanügyi munkásság nélküli premontrei nem is számít premontreinek, tehát egyértelmű, hogy a tanítást vissza szeretnénk állítani, viszont ennek részleteire egyelőre nem tudunk és nem is érdemes kitérni, amíg a legnagyobb probléma, az iskolaépület visszaszolgáltatása nincs megoldva, sőt újabban terítékre sem igazán kerül.

Molnár Judit